

Editorial

Tématem tohoto čísla *Orbis scholae* jsou *Proměny pomáhajících profesí a profesní přípravy*. Profese představují unikátní formu povolání k řešení společenských výzev. Rozvíjejí se ve vazbě na funkční systémy společnosti a zajišťují jejich provoz. Jsou „zapaštěny ve společnosti“ a představují jeden z hybných momentů inovací a modernizace. V průběhu dějinného vývoje se vedle zakládajících profesí středověké univerzity (kněží, lékaři, právníci) etablovaly další profese, mj. zaměřené na práci s lidmi. Tato skupina profesí bývá často označována jako *profese pomáhající*. Zjednodušeně řečeno, tyto profese jsou založeny na profesní pomoci profesionála druhým lidem, přičemž pomáhání je jejich konstitutivním prvkem i hlavním předmětem jejich pozornosti.

Na stránkách pedagogických časopisů v našem prostředí se prozatím objevují studie, které se zaměřují na výzkum učitelské profese a profesní přípravu. Cílem předkládaného čísla je však ukázat na specifickosti dalších pomáhajících profesí, a to prostřednictvím teoretických a empirických studií. Vedle již zmiňované učitelské profese to jsou profese sociálního pedagoga, pedagoga volného času, kariérového poradce, sportovního trenéra a lékaře chirurga. Je patrné, že kromě již etablovaných profesí (učitel, lékař) jde o profese relativně mladé, které upřesňují svůj profil a hledají modely účelného profesního vzdělávání a podpory profesního rozvoje.

Texty zařazené do tohoto čísla charakterizují uvedené pomáhající profese, řada z nich si všímá jejich vývoje a současného stavu. Retrospektivní studie A. Tomkové a V. Spilkové rekapituluje proměny profesionalizace vzdělávání učitelů primárních škol v České republice. Za stěžejní pilíř profesionality učitele autorky považují profesní vědění a profesní vidění, i když tento pojem explicitně nevymezují. Z výčtu kompetencí učitele primární školy vyplývá náročnost této profese. Autorky zdůrazňují, že pro profesní růst učitele je klíčová oborovědidaktická kompetence. Za povšimnutí stojí také upozornění na etickou dimenzi učitelské profese.

Pedagog volného času je profesí, kterou lze zahrnout do aplikační sféry sociální pedagogiky, jak to vyplývá ze studie M. Kaplánka. Tato profese nabízí širokou škálu uplatnění odborníků v oblasti volného času dětí, mládeže i dospělých. Autor zdůrazňuje význam často proklamované, ale reálně jen omezeně naplňované etické dimenze pedagoga volného času a dalších pomáhajících profesí. Potřebné jsou podle něho etické kodexy, které ale samy o sobě nejsou zárukou zvyšování etické kompetence pracovníků v pomáhajících profesích.

Další novou, rodící se pomáhající profesí je profese kariérového poradce. Je to profesionál, který vstupuje do procesu rozhodování žáka (a jeho rodičů), studenta, ale i dospělého o tom, jaké (budoucí) uplatnění na trhu práce je pro něho vhodné. To je podle L. Hlouškové jádro činnosti kariérového poradce, který však realizuje ještě další aktivity. Patří k nim např. práce s kariérovými informacemi, zprostředkovávání volných pracovních míst dospělým a kariérové vzdělávání.

Mezi pedagogické profese lze podle M. Janíkové, V. Jůvy a J. Cacka zařadit také profesi sportovního trenéra. Jde o široce pojatou profesi, do níž vstupují „trenéři“ s různou kvalifikací. Autoři proto mluví o „smíšeném profesním prostoru“, v němž je kromě začínajících a zkušených profesionálních trenérů vysoký podíl dobrovolných trenérů.

J. Lorenzová a T. Komárková přibližují profesi sociálního pedagoga z pohledu vývoje sociální pedagogiky (jako vědy i studijního oboru) a empirického výzkumu názorů studentů a sociálních pedagogů v praxi na pojetí sociální pedagogiky. Je zřejmé, že sociální pedagogika jako studijní obor je východiskem pro zastávání řady praktických pozic např. ve školství, v oblasti výkonu ústavní a ochranné výchovy i v oblasti probační a mediační služby. Všechny tyto pozice jsou založeny na lidském vztahu a naplňují se pomocí směřující k svépomoci. Sociální pedagogika má poměrně široký záběr praktického uplatnění, neboť zahrnuje péči, vzdělávání, poradenství, pedagogiku životních situací i pedagogiku různých prostředí. Z empirického výzkumu autorek mimo jiné vyplynulo, že sociální pedagogové preferují praktické pojetí sociální pedagogiky, která se zaměřuje na pomoc lidem v různých životních situacích.

Do tohoto čísla jeho editoři zařadili také studii o lékařské profesi. Nepatří mezi pedagogické profese, i když implicitně zahrnuje též pedagogickou aktivitu lékařů (např. edukaci pacientů), ale vyznačuje se výraznou mírou pomáhání. V. Švec, T. Horváth, P. Moravčík, M. Španková a Z. Kala se věnují profesi chirurga. Pokusili se podat charakteristiku této profese, a to očima chirurgů. V polostrukturovaných rozhovorech chirurgové uvažují o předpokladech pro chirurgickou profesi, vybavují si, jak se chirurgii učili a jak v ní profesně rostli. Kvalitativní výzkum a interpretace jeho výsledků byly výsledkem spolupráce pedagoga a chirurgů, spoluautorů předložené studie.

Uveřejněné studie doplňuje recenze zahraniční monografie o kariérovém poradenství z pera H. Košťálové. Do čísla je zařazena také vzpomínka na pana profesora Josefa Maňáka, kterou napsala E. Walterová. Pan profesor se mnoho let zabýval učitelskou profesí.

Z textů zahrnutých do tohoto čísla vyplynula řada podnětů k dalšímu uvažování o specifice pomáhajících profesí. Upozorníme pouze na některé. Za prvé zmíníme, že pojetí pomáhání se v jednotlivých profesích liší – směřuje od facilitace a vedení přes pomoc k svépomoci až po pomoc nemohoucím. Ze všech textů je zřejmé, že pomáhající profese (tak jako profese jiné) jsou založeny na znalostní (a dovednostní) bázi. Ta však není jediným předpokladem pro úspěšnost profesionála v profesi. Vedle kognitivní dimenze znalostní vybavenosti profesionála totiž vstupuje do hry jeho nekognitivní dimenze i dimenze etická. S mírnou nadsázkou lze říci, že výkon

pomáhajících profesí se pohybuje mezi rutinou a uměním. Zvládnutí řemesla profese je předpokladem tvořivého řešení problémů, s nimiž se profesionál setkává.

Z textů dále vyplývá, že kvalita práce profesionála v pomáhající profesi je podmíněna jeho přípravným a dalším vzděláváním – či přiléhavěji řečeno: podporou jeho profesního rozvoje či růstu. Profesní rozvoj je podrobněji popsán ve studii o profesi chirurga. Zahrnuje postupnou gradaci profesionality počínaje od zvládnutí „řemesla“ a pravidel, přes řešení různě náročných problémů a variování postupů, které vedou k mistrovství, až po souhru, součinnost, službu a naplnění. Tento model profesního růstu má obecnější charakter a je možné jej využít jako inspiraci pro rozpracování v dalších pomáhajících profesích.

Z obsahu tohoto čísla je zřejmé, že o pomáhajících profesích je možné uvažovat ve dvou rovinách – teoretické a praktické. V teorii profesí zatím převládají obecnější sociologické přístupy, jež jsou sice inspirativní, ale teoretickou rovinu dostatečně nepokrývají. Zjišťujeme, že chybí mimo jiné pedagogická teorie pomáhajících profesí, která si všímá nejen společenských změn ovlivňujících profese, ale také jejich projekce do přípravy na profese a do podpory profesního rozvoje. Toto tematické číslo časopisu *Orbis scholae* by mohlo být jedním z kroků na cestě naznačeným směrem. Věříme, že si získá zájem čtenářů a vybídne další autory k psaní nejrůznějších pojednání na téma (*pomáhající profese*).

Tomáš Janík, Michaela Pišová, Vlastimil Švec
hostující editoři